

147 Tegen de ruit

Ijsbloemen – welk kind heeft nu nog weet van ijsbloemen? Nee, warme winters en dubbel glas hebben ons deze illusie ontnomen. Zeventig jaar geleden was dat anders!

Lang voor we naar bed gingen legde onze moeder op koude winteravonden een hete metalen kruik onder de dekens. Ik meen me te herinneren dat de kruik weer werd weggehaald als we naar bed gingen – te gevaarlijk. In de loop van de nacht, als de slaapkamer steeds kouder werd, condenseerde het aanwezige vocht tegen de ruiten. Als buiten de temperatuur onder 0° daalde ontstonden ijsbloemen op de ruiten. Wat was er – als ik weer wakker werd – mooier dan met een open mond zo dicht mogelijk bij het vensterglas te komen en dan hard uit te ademen? Langzaam ontdoide een ijsbloem en werd een cirkel van doorzichtig glas zichtbaar. Daarachter kwam een nog grotendeels duistere wereld tevoorschijn met aan de overzijde, op de hoek van de straat, het zwakke licht van een lantaarnpaal. *De ruit was de scheiding tussen die wereld en mij.*

Die fascinatie voor de donkere wereld achter glas bleef. Ik was 15 jaar toen ik voor het eerst op een donkere winteravond een treinreisje maakte: een retour Zwolle – Meppel. Met mijn hoofd tegen de ruit staarde ik naar buiten. Er was duisternis, een voorbij flitsende overweg met knipperlichten, donkere weilanden, wegen met een enkele lantaarnpaal, waarvan het licht langzaam in de verte verdween. *Een ruit tussen die wereld en mij!*

Echtpaar in de trein

door Willem Wilmink

*Met de allerliefste in een trein
kan aangenaam en leerzaam zijn.
De trein maakt zijn vertrouwd geluid
geeft allebei een blij gevoel.*

*Voor 't verre reisdoel kant en klaar
zit ik dus tegenover haar.
De trein maakt zijn vertrouwd geluid
en zij rijdt vóór-, ik achteruit.*

*We zien dezelfde dingen wel,
maar ik heel traag en zij heel snel.
Zij kijkt tegen de toekomst aan,
ik zie wat is voorbijgegaan.*

*Zo is de huwelijks staat:
de vrouw ziet wat gebeuren gaat,
terwijl de man die naast haar leeft
slechts merkt wat zijn beslag al heeft.*

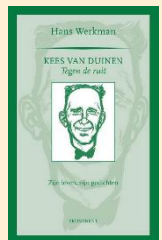
*Van nieuw begin naar nieuw begin
rijdt zij de wijde toekomst in,
en ik rij het verleden uit.
En beiden aan dezelfde ruit.*

Een vanzelfsprekende lijkende ervaring van een echtpaar in een trein, tegenover elkaar gezeten: *'zij rijdt vóór-, ik achteruit.'* De man en de vrouw kijken door dezelfde ruit naar twee verschillende werelden. Klinkt in de woorden van de laatste strofe toch ook niet iets verontrustends door? Het echtpaar begint steeds opnieuw en zo *'rijdt zij de wijde toekomst in, en ik rij het verleden uit en beiden aan dezelfde ruit.'* Wie de Wilmink-biografie *'In de man zit nog een jonger'* van Elsbeth Etty heeft gelezen, heeft weet van de tragiek die achter deze woorden van Wilmink schuilging.

Dit alles overpeinsde ik na lezing van het boek van Hans Werkman: *'Kees van Duinen Tegen de ruit, Zijn leven, zijn gedichten'*; een geschreven portret van de jong gestorven en onbekend gebleven dichter Kees van Duinen (1907-1950). Hans Werkman, zelf dichter, schrijver en literair criticus van protestantse signatuur, stuurde mij – na lezing van mijn blog met het gedicht

Herbsttag van Rilke – een gedicht van deze Kees van Duinen: *Ach, dat ons alles steeds zo ver moet blijven* (naar het gedicht van Rilke, zoals de dichter zelf schreef). Het begint zo:

*Ach, dat ons alles steeds zo ver moet blijven.
Wie zeer nabij heet, leeft in een vreemd land,
waarheen wij vruchteloze brieven schrijven
met een vermoeide, lusteloze hand.*

*Zij wonen allen aan de overzij:
de vriend, de vrouw. - Soms staan wij aan de ruiten
en kijken tegelijk naar buiten
en zien beschaamd dan aan elkaar voorbij.*

In het gedicht *Momentopname* vraagt Van Duinen zich in de eerste twee strofen af: ben ik het zelf die mij met dat gewonde gelaat verbeten aanstaart in de ruit, of is het de ander, aan de andere zijde van de ruit:

*Ik kijk uit in de straat naar de regen,
er gaat iemand langzaam voorbij.
Ik tik met mijn ring even tegen
de ruit. En hij ziet naar mij.*

*Vergeef mij meneer, ik wou weten,
of ik dan wel gij dat waart:
een gewond gelaat dat verbeten
uit de regen mij tegenstaart*

De ruit die scheiding maakt – Is er een krachtiger metafoor denkbaar voor een wereld van eenzaamheid en onvervuld verlangen? In zijn gedichten toont Van Duinen de lezer zijn angsten, zijn 'gewond gelaat', zijn zich niet erkend voelen, zijn niet kunnen en wellicht ook niet willen voldoen aan de normen die hem door 'de broeders' van zijn orthodoxe kerkgenootschap werden voorgehouden. Zeker, er klinkt ook verlangen en hoop, soms hoop op een bijbels paradijs in zijn taal, maar toch lijkt het ook legitiem de conclusie te trekken dat Van Duinen door depressies werd overspoeld. In het gedicht *Verwachting* klinkt het zo:

*Tussen de nacht en mij is dit dun glas.
Weer gaat het nooit bezworen raadsel komen,
dat als een zwarte vloed daarbuiten wast
en aanruist in een breed, verzwelgend stromen.*

Er is de ruit die ons beschermt tegen de koude van de wereld buiten. Er is het venster dat ons in staat stelt te dromen en mooie vergezichten te zien. Maar de ruit is – ook als je niet geplaagd wordt door depressies – tevens een indringende metafoor voor relaties waarin wij de ander wel zien, maar niet kunnen of willen raken, aanraken. Wij zien de ander van nabij, maar een ruit staat tussen ons in – wij zijn onbereikbaar nabij voor elkaar.

Op 19 maart 2020 werd de metafoor van de ruit een verschrikkelijke werkelijkheid. In woon-, zorg- en verpleeginstellingen voor ouderen en mensen met een beperking werd bezoek vanwege het coronavirus niet meer toegestaan, deuren gingen op slot. In die tijd werd het begrip *raamvisite* gemunt: een vorm van 'contact' via de ruit, desnoods als *kraanvisite*. Kan het eenzamer?

Soms, als de avond is gevallen zien wij in ons warme, verlichte huis door de ruit de Sassenpoort oplichten in de donkere buitenwereld. Ik zie in de glans van het glas ook die jongen van toen – zijn gezicht tegen de ruit, met zijn adem de ijsbloemen verjagend om zicht op de wereld te krijgen. Hij heeft, zeventig jaren later, zijn onschuld verloren. De dichter Kees van Duinen leert me immers dat er alleen een echte ontmoeting met de ander kan zijn, als de *ruit* mijn zicht niet hindert, als ik niet aan de ander voorbij kijk.

- Het boek van Hans Werkman is een echte aanrader, dat begrijp je nu wel – hoop ik: *Kees van Duinen Tegen de ruit, Zijn leven, zijn gedichten* Het boek is onder meer [hier](#) te koop. Zoveel moois voor slechts € 12,50.

Muziek: De ene nacht is de andere niet, ook niet bij Franz Schubert. Daarom: 1. *Die Nacht* van Franz Schubert – [Hier](#) gezongen door de mannen van het Zwols Vocaal Ensemble o.l.v. Martien Hovestad. 2. *Die Nacht (maar wel een andere)* van Franz Schubert, bewerkt voor cello en gitaar. Klik [hier](#).